

GLEMMER DU

TÅRNBY KOMMUNES LOKALHISTORISKE TIDSSKRIFT

MAJ / JUNI 2021

TJENESTETYENDE

Set gennem en slægt

NUMMER 2 / 2021

Forsidefoto: Tjenestedrengen Jens Peter Martin Svendsen som tyende på Anders Petersens gård – kaldet Hederose. Han havde huller på bukseknæene og mangler knapper i skjorten. Fotograferet 1915 i Ullerup. Foto: Tårnby Stads- og Lokalarkiv, B3925 – beskåret.

Kilder

- A48 Skudsmålsbog for Jens Peter Martin Svendsen
- A23 Skudsmålsbog for Anne Christine Marie Larsen
- A418 Nordregaard
- Til Ullerup – landsbyliv og bygningsregistrant. Af Inger Kjær Jansen og beboere fra Ullerup. 1994
- Maglebylille – den levende landsby. Af Inger Kjær Jansen og beboere fra Maglebylille. 2010
- Diverse folketællinger, kirkebøger, politiets registerblade og Københavns Begravelsesprotokoller
- Diverse numre af Tårnby Kommunes lokalhistoriske tidsskrift, Glemmer Du
- Upubliceret speciale af forfatteren
- Et hjem – en familie. Af Ellen Damgaard og Poul H. Moustgaard. København 1970
- Bundet på hænder og fødder. Af Bodil Frederiksen. 2020

Hvis du vil vide mere

Tjek arkivets del af bibliotekets hjemmeside på www.taarnbybib.dk

Copyright

Ophavsretten på billederne og illustrationerne tilhører Tårnby Stads- og Lokalarkiv, en anden institution eller en professionel fotograf. Fotografierne må ikke bruges i andre sammenhænge uden tilladelse. Har du brug for et billede eller en illustration, kan du henvende dig til Tårnby Stads- og Lokalarkiv.

For enkelte billeder har det været umuligt at finde frem til den retmæssige ophavsretsindehaver. Dersom Tårnby Stads- og Lokalarkiv krænker ophavsretten, er det ufrivilligt og utilsigtet. Såfremt du mener, der er materiale, der tilhører dig, bedes du derfor kontakte arkiv.hb@taarnby.dk

Tidsskriftet Glemmer Du er udgivet af:

© Tårnby Kommunebiblioteker, Stads- og Lokalarkivet

ISSN 1397-5412

Tidsskriftet GLEMMER DU

Tekst og redaktion: Lone Palm Larsen

Layout: Trine Gregersen

TJENESTETYENDE

Set gennem en slægt

Som tyende havde man stillet sin arbejdskraft til rådighed for husbonden i en længere periode. Til gengæld for kost og logi samt lidt penge, tøj, udstyr eller andre vederlag. Tyendeloven var fra 1854, den satte mange begrænsninger og regler for folk i tjeneste hos andre. Efter Grundloven i 1849 var friheden for nogle ellers blevet større, men langt fra for flertallet. Særlig ikke for de besiddelsesløse. De kunne tjene til livets ophold som tyende hos et herskab, en mester eller hos en husbond. Inden for den begyndende industri fik man udelukkende lønindtægt, men skulle så selv leje en bolig.

Det er meget tydeligt på fotografiet, hvem der er tjenestefolk og hvem der er herskabet. Tjenestepigerne bærer hvide forklæder og tjenestekarlene har mindre flot beklædning end husbonden. De er enten barhovedet eller har kasket, ikke kridhvide skjorter og ikke flotte veste og jakker samt altid i træsko, selvom det ikke kan ses på billedet her. Faktisk ligner deres påklædning mere børnenes end gårdejernes. Birkegården med indkvarterede soldater fra Sikringsstyrken omkring 1915-1916. Foto: Tårnby Stads- og Lokalkarkiv, B5369.

Bødkermester Hans Cornelius Lindgreen, nr. 2 fra venstre, i sit værksted på Øresundsvej med lærlinge og svende. Ingen af dem boede hos mester. Fotograferet omkring 1912. Foto: Tårnby Stads- og Lokalarkiv, B552.

Først i 1905 blev en kommission nedsat for at finde en anden måde at regulere forholdet mellem tjenestefolk og herskab – ikke før 1921 blev den stærkt forkastelige Tyendelov afskaffet og den ikke helt så kritisable Medhjælperlov trådte i dets sted.

TYENDELOVEN

Om man var tyende eller ej, afhang af måden man var ansat på – det var ikke lønnens størrelse, arbejdets karakter eller status. Det var et tjenende og underordnet arbejdsforhold. Faktisk er ordet tyende beslægtet med ordet træl. Næsten altid boede tyendet hos sit herskab, sin husbond eller sin mester eller også fik tjenestefolkene anvist en bolig ejet af husbonden. For at bekræfte aftalen mellem husbonden og tyende betalte førstnævnte fæstepenge, et beløb som den tjenende

eller dennes forældre fik på forhånd. Dertil kom kost og logi, som var en del af betalingen, resten af den aftalte løn blev betalt bagud på skiftedagen. Der kunne kun skiftes plads den 1. maj og den 1. november, ellers brød man kontrakten. Det var de to officielle skiftedage.

Hovedparten af de tyende talte tjenestepiger og tjenestekarle hos små og store landbrugere, andre var svende og lærlinge hos håndværksmestre og dertil alle former for tjenestefolk udelukkende til at betjene et herskab hos både borgerskab og adel. Det kunne være kammertjener, køkkenkarl, kusk, kammerjomfru, kokkepige, barnepige og stuepige. Hvis man var den eneste tjenestepige, var titlen enepige. I Tårnby folketællinger bliver alle ofte slået i hartkorn – og omtales samlet som tjenestefolk eller tyende. Det er kun på Kastrupgård og de store gårde ligesom Nøragersminde, Raagård og Løjtegård, at der optræder lærerinde, guvernante, kokkepige og stuepige.

Holmbladsgade fotograferet i 1904 med Nathanaels Kirke et stykke væk. Kirken blev indviet i 1899. Sundbyøster hørte før 1896 til Tårnby Sognekommune. Foto: Tårnby Stads- og Lokalarkiv, B6593 - beskåret.

TYENDE FORHOLD

At være ud at tjene som tyende betød ofte, at man ikke spiste sammen med familien, eller i samme rum og i nogle hushold heller ikke fik den samme mad, men en grovere og ringere kost. Man sov ikke samme sted, i samme slags senge med en lignende opredning, heller ikke i den samme slags rum med isolering, vindue eller opvarmning. Det betød også tit et hårdere arbejde, tidligere op og senere i seng, det var de tunge, slidsomme og monotone byrder, der tilfaldt tjenestefolkene og tyendet.

Så var bare et af disse punkter bedre end det forrige tjenestested, var meget vundet.

En mindre del af ansatte - i de dengang helt nye hvern - blev også bundet af reglerne fra loven. Eksempelvis blev sporvejskonduktører i begyndelsen af sporvejenes historie og apoteksdefektricer underlagt Tyendeloven af 1854.

UD AT TJENE

Arkivet har i over 30 år haft et fotografi af fem tjenestefolk fra 1915 på Anders Petersens gård i Ullerup, hvor den ene – en dreng – stod som ukendt. En tidligere frivillig på arkivet henvendte sig, da hendes morfars skudsmålsbog var blevet digitaliseret. Ud fra gårdens navn blev fotografiet fundet, den unge på 15 år blev genkendt og navnet tilføjet. Jens Peter Martin Svendsen har en helt unik historie, men også en meget almen for de mange, der var under Tyendeloven. Allerede kort efter konfirmationen blev han sendt ud for at tjene på en gård. Han var lige fyldt 14 år, og dermed kunne hans forældre bestemme, hvad han skulle bestille. Først når han blev myndig, kunne han ophæve kontrakten selv.

Fastelavnsridning i Sundbyerne ved Gimles Allé ud til Amagerbrogade i 1909. Nogle af de gamle traditioner blev fastholdt, selvom forandringerne i Sundbyvester og Sundbyøster var store og mange.
Foto: Tårnby Stads- og Lokalkarkiv, B5227.

Han blev født den 5. oktober 1900 i Sundbyerne og døbt i Nathanaels Sogn. Hans forældre, arbejdsmand Georg Frederik Herman Svendsen og Karen Nielsen, boede dengang i Store Nygade 6. Vejen fik navnet Sverrigsgade, da Københavns Kommune i 1902 indlemmede den selvstændige kommune, Sundbyerne, under hovedstaden. Sundbyerne opstod i 1896 af de to tidligere landsbyer i Tårnby Sognekommune, Sundbyøster og Sundbyvester, som én kommune.

Forældrene blev allerede gift i 1884, og Jens Peter Martin Svendsen var opkaldt efter en bror født i 1891, men som døde bare 6 år gammel.

SOM FADER, SÅ SØN

Martins far blev født i Roskilde og arbejdede i 1880 som tyende på en gård i Vindinge ikke så langt fra Roskilde. Formentlig mødte Martins

Sundbyvester som det så ud i 1920, hvor mange bygninger allerede var ændret. Conrad Nielsens manufakturforretning lå i hjørneejendommen på Amagerbrogade og Brigadevej. Foto: Tårnby Stads- og Lokalarkiv, B5022.

forældre hinanden i landsbyen, da Martins mor var født dér. Forældrene blev som nævnt gift i 1884. I første omgang slog familien sig ned i Roskilde, hvor faderen blev arbejdsmand. Det var de færreste tjenestefolk, der fik lov til at blive gift, når de var underlagt Tyende-loven. Så måtte man finde sig et andet erhverv.

Imens de boede i Roskilde, kom en familieførogelse med en søn i 1885 og en datter i 1887. Hvornår de tog til Frederiksberg, vides ikke, men da den afdøde navnebror blev født i 1891, var familien bosat dér. Faderen ernærede sig stadigvæk som arbejdsmand.

Storebror, Charles, gik på Ny Sundbyvester Skole fra 1894 til 1899. Forældrene udskrev ham fra skolen, så han kunne blive konfirmeret. Familien flyttede altså til Sundbyvester – til Store Nygade 7, 1. sal over gården – til en lejlighed i en baggård. I folketællingen i 1895 boede forældrene med de tre børn på adressen ganske vist på 2. sal. De kan være flyttet højere op i bygningen, men det kan også være en fejl. Ingen tvivl om jo længere væk man kom fra lokummet i gården, desto bedre var det sundhedsmæssigt.

Om det er en skrivefejl, at familien Svendsen i 1900 ved Jens Peter Martin Svendsens fødsel boede i Store Nygade 6, er uvist. Til gengæld var to af fadderne ved hans dåb beboere fra forhuset, da familien Svendsen første gang blev registreret på Amager i 1895.

GODT NABOSKAB

Martins to faddere var ugifte syersker for munderingsdepotet. De unge kvinder var i midten af 20'erne og boede sammen på kvisten i forhuset i 1895. I oktober 1900 var Juliane Marie Andersen og Marie Vilhelmine Raabymagle flyttet til nabogaden – til første salen på Brigadevej 12. Familien Svendsen fulgte snart efter – dog på en anden etage.

Hvordan det tætte naboskab er opstået, er ikke helt klart. Muligvis er der et slægtskab, da Vilhelmines bror, Hans Julius Raabymagle, var gift med en Andersen. Men hans kone, Emilie Henriette Andersen, blev født på fødselsstiftelsen – anonymt, og ved hendes konfirmation blev der heller ikke angivet navne på forældrene. Hendes aner kan altså ikke umiddelbart følges. Søskendeparret, Hans og Vilhelmine, har boet forholdsvis tæt på hinanden, og Vilhelmine har hjulpet sin bror og hans familie.

De to jomfruer var allerede i 1891 faddere til pigen Juliane Vilhelmine Hansine Ingeborg Raabymagle, som tillige var opkaldt efter de to. Var en arbejderkvinde ugift, blev hun kaldt jomfru; var det en kvinde fra de ”højere” lag i samfundet, blev hun omtalt frøken. I folketællingen 1901 boede den nu 10-årige pige sammen med dem i lejligheden på

Geislersgade 30 som bygningen ser ud anno 2021. Ejendommen blev bygget i 1884 og havde matrikel nr. 43as af Sundbyøster, det var dengang en del af Tårnby Sognekommune. Foto: Tårnby Stads- og Lokalarkiv, B9474.

SKIFTEDAG

På skiftedag kunne tjenestefolkene få en ny plads - den 1. maj og den 1. november. Der var således mange, der flyttede rundt, fordi de skulle tjene et andet sted. Som regel var det ikke meget der blev flyttet rundt på – der var jo kost og logi inkluderet i lønnen. I erindringer fra tjenestepiger i København fremgår det, at det indimellem var et loftrum, der udgjorde logiet. Hos finere herskab kunne det være et kammer til deling med en anden pige. Pigerne kunne have en kommode med sig, når de skulle ud at tjene. Karlene havde ofte en mindre kiste til deres ting, og arbejdede han på landet var logiet tit et rum i forbindelse med stalden.

Når alle andre skulle flytte til en ny lejebolig, var der faste flyttedage – igen den 1. maj og den 1. november.

Brigadevej, mens hendes forældre, Hans Julius og Emilie, boede med de fire andre i søskendeflokken på Christianshavn.

Kort efter blev Martins storesøster konfirmeret i efteråret 1901. På det tidspunkt var familien Svendsen flyttet til Brigadevej 12 på 2. sal – lige over Juliane og Vilhelmine.

Da Sundbyerne blev en del af Københavns Kommune, registrerede politiet, hvem der egentligt boede i det nye område af hovedstaden. I Registerbladene kan de to husstandes flyttmønster også følges. Altså først i Sundbyvester på Store Nygade, så mindst tre år på Brigadevej i samme opgang, men på hver sin etage. Derefter blev bopælen i Sundbyøster på Woltersgade ved Bøhmensgade, forskudt med tre år ganske vist førend de to kvinder fulgte med, men stadigvæk i samme opgang. Det blev også til tre års naboskab i Woltersgade.

Schelenborg blev bygget 1900 af murermester Jens Mortensen. Det var i denne bygning Juliane Vilhelmine Hansine Ingeborg var tjenestepige hos bageren Meyer. Foto: Tårnby Stads- og Lokalarkiv, B5106.

ALT FORANDRES

Der skete to skelsættende begivenheder, der forandrede tilværelsen for dem alle. I sommeren 1908 døde Martins mor af et slagtilfælde. Han var 7 år gammel. På det tidspunkt var hans far ikke længere arbejdsmand, men inkassator. Det har hjulpet på økonomien og givet en bedre løn for mindre fysisk hårdt arbejde.

Da familien Svendsen blev registreret i 1902, var Charles og Anna ikke på forældrenes registreringskort. De var over 14 år og skulle dermed have deres egne kort. Martin var ikke på, fordi han var under 10 år. Derfor giver det et lille indblik i børnenes videre historie. Det kan ses, hvornår Martins søskende flyttede hjemmefra. Charles boede ikke sammen med sine forældre fra den 1. maj 1905, det vides ikke om han var tyende som snedkersvend. Et år efter kom han tilbage til

hjemmet - for så at drage afsted igen den 1. november 1906 og ikke vende tilbage igen på adressen. Anna varetog helt sikkert det huslige i hjemmet, da hendes mor døde. Lidt pudsigt står der ikke, hvad hun arbejdede med på registreringskortet. Anna flyttede først hjemmefra, da hun var 23 år den 1. november 1910. Da var Martin blevet 9 år.

Marie Vilhelmine Raabymagles bror, Hans Julius, hængte sig i starten af året 1909. I Københavns Begravelsesprotokol står, han var arbejdsløs og havde tungsind. Han hængte sig ved Stjernevej i nærheden af arbejdsanstalten Sundholm. Vejen blev senere en del af Sundholmsvej. Ved skiftedag samme år flyttede hans enke og børnene til Woltersgade 16, 4. sal – altså i samme opgang som svigerinden og familien Svendsen. Herefter fulgte familierne ikke i hinandens flyttespor

Noget af det mere monotone arbejde som tjenestekarl var at kløve brænde. Brændestablen blev her brugt som siddeplads. Gammel skolegård i Ullerup med Albert Svendsen, søn af gården, ved siden af Margrethe Hansen.
Foto: Tårnby Stads- og Lokalarkiv, B3690.

i samme grad. De boede dog stadig kun få veje fra hinanden, idet de to kvinder flyttede i 1910 til Geislersgade 30.

JULIANE VILHELMINE HANSINE INGEBORG

Fra 1902 til 1910 boede hun hos sine faddere, det kan ses i Politiets Registerblade. Folketællingen i 1901 viser, at hun allerede dengang ikke boede med sin mor og far, men hos de to kvinder. Efter faderens død og moderen kom til at bo i samme opgang, prøvede Juliane Vilhelmine Hansine Ingeborg kræfter med at være tjenestepige. Hun var da 19 år.

I 1½ uge var hun hos bagermester Wilhelm Isor Sofus Meyer på Kasturpvej i Schelenborg. Om familien efterfølgende fik en tjenestepige, vides ikke, men i folketælling 1911 var der ingen. Til gengæld

MARIE CHRISTENSEN

Som tyende fandt Marie Christensen forholdene for ringe. Hun arbejdede for at bedre tjenestepigernes arbejdsforhold og fik i 1899 skabt Københavns Tjenestepigeforening, som efterhånden blev landsdækkende og til en egentlig fagforening - Husassistenternes Fagforening & Forbund. Hun fik også derigennem ændret betegnelsen fra tjenestepige til husassistent. Hun var med i Tyendekommission fra 1905-1910 for at ændre Tyendeloven. Kommissionens forslag blev dog ikke entydigt brugt i den nye Medhjælperlov af 1921, og Marie Christensen var skuffet – selvom der var tydelige forbedringer med afskaffelsen af skudsmålsgbogen og tugtelsesretten.

Hun agiterede tillige kraftigt for, at kvindelige tjenesteyende fik stemmeret, hvilket de også fik i 1908 til kommunalvalg og med Grundlovsændringen i 1915 til folketings- og landstingsvalg. Det første folketingsvalg, hvor kvinder kunne stille op og stemme, var den 22. april 1918.

boede bagerægteparret med en husassistent. I 1914 blev navnet officielt ændret i Danmark fra tjenestepige til husassistent, selvom det var anderledes i praksis.

Det er ikke klart, hvad Juliane Vilhelmine Hansine Ingeborg skulle i tre uger hos familien Johansen i Bøhmensgade, efter hendes korte tjenestetid hos bageren. Hun var nok ikke tjenestepige, da familiens egne døtre var tyende. Måske har hun hjulpet til i en svær situation eller måske har hun været logerende. Adressen var dog stadig ganske tæt på hendes familie.

Juliane Vilhelmine Hansine Ingeborg blev herefter tjenestepige for papirhandler Clausen, der boede Niels Juels Gade 15, 3. sal. Familien havde tre børn – en 16-årige dreng og tvillinger på 11 år. I denne stil-ling blev hun tre måneder.

Hun boede fra 1911 ikke længere hos sine faddere, hvor hun ellers havde sin bopæl i 10 år.

MARTINS STEDMOR

Martins far giftede sig igen den 15. februar 1914 med Jørgine Emilie Marie. Hun kunne allerede i folketællingen 1911 ses på samme adresse som Martin og hans far – hun var husbestyrerinde. Jørgine var fra-skilt, derfor hed hun Petersen eller Pettersson efter sin svenske mand.

Hendes fødenavn var Andersen, men hendes mor hed Catrine Chri-stine Gommesen, efternavnet Andersen var fra Jørgines far, Jørgen, som var tjenestekarl. Jørgine blev født i 1873. Hendes mor arbejdede som tyende, da hun var ung i fødebyen Kerteminde – i 1870 hos en skipper, der også var købmand. I 1880 var hun tjenestepige hos en tøjfabrikant på en sidegade til Gl. Kongevej på Frederiksberg, men datteren var ikke med.

Jørgine var altså datter af en ugift kvinde, som skulle tjene til livets ophold under Tyendeloven. Hendes mor kunne ikke passe hende sam-

Murermester Jens Mortensen med familie i haven til villaen i Eberts Villaby. Bemærk i baggrunden ses tjenestepige, der skal servicere dem alle sammen. Fotograferet omkring 1895-1905. Foto: Tårnby Stads- og Lokalarkiv, B5048.

tidigt med stillingen som tjenestepige, derfor ses datteren som plejebarn hos Catrine Christines mor og stedfar i folketællingen 1890 for Kerteminde. De var faddere ved Jørgines dåb i 1873.

I Tyendelovens paragraf 41 stykke 13 står, at husbonden straks kan afskedige, når et ugift tyende er frugtsommeligt. Men det var heller ikke muligt efterfølgende at have sit barn med sig som ugift tyende. Det var hårde vilkår for en tjenestepige, der var blevet mor. Catrine måtte i stedet for tage sig af børnene i det hjem, hun var tyende.

TJENESTEPIGER I UFØRE

Martins farmor Ane Sophie Svendsen var omtrent fire måneder henne, da hun blev registreret som tjenestepige ved folketællingen i februar 1860. Om det var sket på tjenestestedet eller ej, om det var med det mandlige herskab eller tyende, eller om det med eller uden

DEN FRIE TID – EGEN TID

Da tjenestefolk ikke kunne modsætte sig det arbejde, de blev sat til, og de heller ikke kunne forlade tjenestestedet i egne anliggender eller blive borte længere end tilladt, som der står i Tyendeloven, kunne fritiden begrænses til næsten kun at omfatte søvn. Det kunne være svært at få fri om søndagen, førend dyrene var røgtet om morgenen. Ligesom der var fodring og pleje af dyrene om aftenen. Efter mørket var brudt ud kunne der være indendørs arbejdspligter, som kunne klares i lampens skær f.eks. tærskning, brændehugning, syning, forberedelse af maden til næste dag.

Det kunne således knibe at få fri for tjenestefolkene – selv de dage, der var indregnet som fridage. I erindringer indsamlet af Nationalmuseet i 1950erne er der mange eksempler på forholdene som tjenestefolk måtte leve under.

Tyende fik principielt stemmeret, men da husbonden bestemte over deres tid, kunne de forbyde tjenestefolkene at forlade stedet ved at give dem arbejdsopgaver den dag, eller nægte dem kørelejlighed. Særligt hvis tjenestestedet lå langt væk fra byen. Rent praktisk kunne det være svært at udøve sin ret som tjenestetående.

hendes accept – hun var blevet besøvet, som det hed dengang. Det var alt sammen ligegyldigt! Konsekvensen ramte hende. Hun kunne ikke beholde sin plads. Hun måtte derefter enten finde en mand at gifte sig med og dermed få et fælles hushold, eller sætte barnet i pleje hos forældrene eller hos fremmede.

Hvis en kvinde var kommet galt afsted, så kunne hun blive amme hos borgerskabet. Hun kunne i stedet for at tage sig af sit eget barn, få en plads for at passe herskabets spædbarn.

LIVET PÅ LANDET

Om Martins far syntes, at det var en god start på livet at komme ud at tjene efter konfirmationen – ligesom han selv havde været, eller om det var en økonomisk nødvendighed på grund af dyrtiden under Første Verdenskrig, er det svært at sige noget om. Selvfølgelig kunne det også skyldes, at hans far var nygift. For langt de fleste arbejderfamilier, var det dog almindeligt, at de nykonfirmerede skulle tjene penge. For familien var det billigere at sende børnene ud som tjenestepiger og -dreng, fordi de ikke selv betalte kosten og måske kunne få lidt mere plads i hjemmet – til gengæld var lønnen det mindre.

Hvilke forudsætninger en 14-årig dreng fra den forholdsvis tæt befolkede del af Sundbyvester og Sundbyøster skulle have om landbrug og

I Ullerup lå Anders Pittersens gård - kaldet Hederose. Han var ejeren fra 1764 til 1772. Gården havde matr. nr. 4a af Ullerup og blev kaldt gård nr. 3 for da. Fotografiet menes at være fra 1915 og er medarbejdere på gården – dengang ejet af Anders Petersen. Fra venstre: tjenestekarlen Frands, tjenstedrengen Jens Peter Martin Svendsen, Ella Buchner fra Viberup, der tjente på gården, tjenestekarlen Lauritz Balle og tjenestepigen Rosa.

Foto: Tårnby Stads- og Lokalarkiv, B3925.

arbejdet på en gård er uvist. Det må have været lidt af en omvæltning, som Martin blev kastet ud i. Han blev sendt til en gård, der lå lidt væk fra selve Ullerup og langt væk fra det velkendte bykvarter, han var opvokset i. Ganske vist lå Woltersgade 16 også ud til store åbne marker, men det fik han jo ikke kendskab til arbejdet af. Måske havde Martin plads hos gartnerne i området uden for skoletiden.

MARTINS FØRSTE FÆSTE

Jens Peter Martin Svendsen kom under Tyendeloven, da han den 1. november 1914 blev tjenestedreng på gården med matrikel nr. 4a af Ullerup. Den bliver nu kaldet Hvidgård og ligger på Tømmerupvej 266. Det var dengang Anders Petersen og hans kone Wilhelmine der var ejerne. Gården havde været i Anders Petersens slægt i 200 år. Ægteparret fik ikke børn selv, men de havde et stort hjerte, da de i 1916 havde en ugift tjenestepige med hendes treårig søn på gården. Martin var kun i Ullerup til næste skiftedag den 1. maj 1915.

Stenbunke ved Niels Larsens går i Ullerupstræde. Stenene er opsamlet fra markerne efter pløjning – et fast arbejde ved landbruget. Fotograferet omkring 1900. Foto: Tårnby Stads- og Lokalarkiv, B9399.

På en gård med amagerbrug bød perioden fra november til maj først på, at kålen skulle skæres, sorteres efter størrelse og køres til gården, derefter begyndte arbejdet med at opbevare kålen i en kule af halm, tørv og tang. Marken skulle vinterpløjes og harves samt gødes. Der kunne også være urtekuler med eksempelvis rødbeder, selleri og gulerødder. Ligesom der på Ullerups landbrug skulle hentes tørv fra det oversvømmede kystareal på vestsiden af Amager. Der skulle oprensnes grøfter, vedligeholdes afvandingsgrøfter og andre vigtige foranstaltninger for at holde vandet væk. Tærskningen i Ullerup og Tømmerup havde siden 1874 foregået med et damptærskværk, så det var ikke den største opgave på gårdene for karlene. Om foråret var der travlt med at kultivere markene, hvor nogle planter blev drevet frem i mistbænke eller i stalden. Der var altid de daglige gøremål med dyrene og almindeligt vedligehold.

Der køres hvidkål til gården fra markerne til Niels Larsens gård i Ullerupstræde. Kålene skulle derefter lægges i en kule, indtil de skulle sælges. Foto-graferet i 1914. Foto: Tårnby Stads- og Lokalarkiv, B9465

INDTÆGT FRA FOLKETÆLLINGEN 1916

På Tømmerupvej 260 – matr.nr. 6a af Ullerup

- *Gårdejereren opgav en årlig indtægt på 1.800 kr.*
- *Tjenestekarlen på 48 år fik 400 kr. årligt*

På Tømmerupvej 277 – matr.nr. 3b af Ullerup

- *Gårdejereren opgav en årlig indtægt på 6.000 kr.*
- *Forvalteren på 25 år fik 680 kr. årligt*
- *Fodermesteren på 55 år fik 680 kr. årligt*
- *Tjenestekarlen på 24 år fik 580 kr. årligt*
- *Tjenestepigen på 20 år fik 500 kr. årligt*

På Petersgård Tømmerupvej 272 – matr.nr. 2a af Ullerup

- *Gårdejereren opgav en årlig indtægt på 5.000 kr.*
- *Tjenestepigen på 21 år fik 500 kr. årligt*
- *Tjenestekarlen på 20 år fik ? kr. årligt – beløbet ikke indført*
- *Tjenestekarlen på 48 år fik 450 kr. årligt. Han var der også i 1911*

Granathuset Fægårdsvvej 47-49 – matr.nr. 12a af Ullerup

- *Gårdejereren opgav en årlig indtægt på 1.800 kr.*
- *Tjenestekarlen på 20 år fik 700 kr. årligt*

Jansens Minde Tømmerupvej 265 – matr.nr 5b af Ullerup

- *Gårdejereren opgav en årlig indtægt på 4.500 kr.*

Tjenestepigen er ikke registreret med en løn - alle i Ullerup, der er under 18 år, har et blankt felt, hvor lønnen skulle stå, desuden med bemærkningen om deres alder.

Det er derfor umuligt at sammenligne Jens Peter Martin Svendsens løn med de øvrige under 18 år. Martins løn ville være på 300 kr. for et helt år ved den næste fæsteplads i Roskilde Amt.

Martin kom hjem til sin far og stedmor for at bo i Woltersgade. I folketællingen i februar 1916 ses han som arbejdsdreng på Wilders Plads – hans løn er ikke oplyst.

Tjenestepigen er ikke registreret med en løn - alle i Ullerup, der er under 18 år, har et blankt felt, hvor lønnen skulle stå, desuden med bemærkningen om deres alder.

Det er derfor umuligt at sammenligne Jens Peter Martin Svendsens løn med de øvrige under 18 år. Martins løn ville være på 300 kr. for et helt år ved den næste fæsteplads i Roskilde Amt.

MARTINS FÆSTESTEDER

Martin Svendsen blev fæstet fra sommeren 1916 for en løn af 25 kr. om måneden indtil den 1. oktober hos Niels Johansen i Højelse sogn i tæt ved Køge.

A48 Skudsmål for Jens Peter Martin Svendsen – siderne 8-9 hvor Martins plads i Ullerup og den næste løn står.

SKUDSMÅLSBOG

Selve skudsmålsbogen er ældre end Tyendeloven. Fra 1832 skulle alle tjenestepiger og tjenestekarle have en skudsmålsbog. I bogen skulle der være oplysninger om navn, alder, tjenesteforhold og pladser - samt indtil 1867 skudsmål fra arbejdsgiveren. Derefter måtte der kun skrives tjenestetid og stedet. Ikke desto mindre fortsatte både præster og arbejdsgivere med at give et skudsmål - en vurdering - af personen og dennes arbejdsindsats.

Man kunne først få skudsmålsbogen, når man var konfirmeret. Det var ulovligt at rive sider ud af bogen, og der var bøder for at smide den væk. Det var arbejdsgiveren, der opbevarede bogen, og den blev først udleveret, når tjenestetiden ophørte. Det var ikke lovligt at forlade tjenesten i utide.

Skudsmålsbogen blev først afskaffet i 1921.

Det er svært at se tjenestefolkenes ansættelsesforhold, når det skal rekonstrueres i nutiden, uden at have deres skudsmålsbøger. Bogen kan belyse ophold mellem to folketællinger. Det er en historisk fordel, men har langt fra været til indehaverens favør.

Måske har det været en fordel for Martin, at han som 14-årige havde en årsindtægt på 300 kr. skrevet ind i sin bog, når en voksen og erfaren tjenestekarl kunne have 450 kr. om året. Det kan have presset lønnen op på den næste plads, når man var godt vant.

Fra skiftedag den 1. november 1916 og et år frem kom Martin til at tjene på gården Ørnesæde i Havdrup – lidt længere væk fra Køge. Arbejdet på de to gårde var helt sikkert meget forskelligt fra ama-

gerbruget i Ullerup. Selvom begge disse steder ikke er langt fra, hvor hans mor var født, ser det ikke ud som om det var slægtninge.

Stemplerne i Martins skudsmålsbog afslører, at han efter endt ophold i Havdrup, tog et smut forbi Ullerup, inden han tog hjem til København. Desværre kan det ikke vides, hvad dagsvisitten gik ud på. Forsøgte han mon at komme tilbage på gården i Ullerup?

Efter to måneder hjemme i København hen over julen blev Martins næste tjenestested på Ledreborg Slot. Det må igen have budt på et meget anderledes arbejde og viser en stor omstillingsparathed at være en af lensgrevens mange tjenestedrenge. Tjenesten varede fra starten af 1918 og indtil den 1. november samme år. Nu var Martin blevet 18 år, og han kunne selv bestemme, hvor han ville være tyende og om han ville. Det var fastlagt i loven for tjenestefolk.

Martins eventyr som tyende sluttede ifølge hans skudsmålsbog, og i folketællingen 1921 var han på adressen Woltersgade igen, nu som skibsværksarbejder på Flydedokken.

KOSTEN

På de lidt større gårde spiste tjenestefolkene ikke med til bords. De kunne have deres helt egen opholdsstue, som kaldtes for en borgerstue eller folkkestue. En særlig stue for tyendet var der i Ullerup på Raagaard, Maglegård og Dortheasminde. På de mindre steder var der næppe rum nok til at adskille husbonden fra den tjenende. I de store husholdninger kunne der også være forskel på kosten i forhold til herskabet eller gårdejerne.

LOGIET

I de gamle bindingsværksbygninger lå karlekammeret i forbindelse med stalden, men også i de nyopført grundmurs stuehuse og længer befandt karlens seng sig ikke i samme bygning som familiens og resten af husholdets. Sådan var det også i Ullerup, når stuehuset blev

Gården Godthaab på Englandsvej 165 i Sundbyvester fotograferet i 1885. De to kvinder med forklæde på er tjenestepiger på gården, og manden yderst til venstre er tjenestekarl. Adskilt fra den øvrige familie – selv når de skal fotograferes. Bag vinduet i taget kunne tjenestepiges kammer godt have gemt sig.

Bemærk gæs og ænder på gårdspladsen, de stod stille, mens der blev fotograferet. Foto: Tårnby Stads- og Lokalarkiv, B6549.

fornyet, så forblev karlekammeret i en anden længe – eksempelvis på Maglegård, Lindegård og Jansens Minde. Tyenderummene kunne også placeres oppe under taget, da de nye grundmurede bygninger havde en højere tagkonstruktion. Familien selv havde værelser på loftet, hvor der var beregnet til ophold – isoleret mod taget – med lys og luft fra vinduer der kunne åbnes i gavle, kviste eller frontispice.

Helt i 1930'erne sov tjenestepiger og karle i rum, der ikke var beregnet til andet end at sove. Der var hverken isoleret eller mulighed for

Martin Svendsen i sit sidste job som gårdmand og altnuligmand for Philips – her foran materialegården med fejmaskiner og andre redskaber til jobbet. Det var den tidligere gård Sølyst i Sundbyøster, der blev brugt. Muligvis fotograferet i 1967, da Martin gik på pension. Fotograf: Kaj Lund Hansen.
Foto: Tårnby Stads- og Lokalarkiv, B9511.

udluftning, da tagvinduerne ikke kunne åbnes. Møblerne var sparsomme og faldefærdige. Rengøringen fraværende. Det blev berettet af en datter af Nordregaard om tjenestefolkenes rum. Pigens sengeleje var ofte tæt på køkkenet – i en alkove, et lille kammer eller lignende.

MARTINS LIV

Ganske vist startede Jens Peter Martin Svendsen sit arbejdsliv under Tyendeloven, men da han blev 18 år og selv kunne bestemme, valgte han en anden vej. Han fik prøvet meget forskelligt som tyende – fra Amagerbrug over almindeligt gårdmandslandbrug til herregårdens stordrift – i de få pladser han havde.

Han valgte at blive boende på Amager hele sit liv. Han blev gift med en Sundbyøster-pige fra nabogaden. De fik seks drenge og en pige – i tiden fra 1918 til 1940. Han havde mange forskellige jobs som arbejdsmand og lignende. Foruden fandt han også på at udskære juletræsfødder for at sælge dem og andre kreative ideer.

Familien flyttede med arbejdet. I 1927 flyttede familien til Christen Kolds Allé 12, og i 1932 boede de på Mogens Bjørns Allé 6, men de boede ingen af stederne ved folketællingen i 1930. Begge steder omtales Martin som arbejdsmand, men det kunne måske også være et arbejde ved gartnerierne eller landbrugene i området. Det blev et kortvarigt kapitel i Tårnby, da det tyder på, familien kom til Sundbyøster igen i 1934. Familien Svendsen flyttede tilbage til Hessensgade 7 inden 1938, hvor de havde boet fra 1924 indtil turen til Tårnby. I Hessensgade blev Martin og hans kone boende til ejendommen skulle saneres i 1960'erne, men de forblev i Sundbyøster. Ved sin død mellem jul og nytår boede Martin i Cumberlandsgade 3.

Omkring 1950 fik Martin arbejde som gårdmand for Philips med forefaldende arbejde. Han holdt til på deres materialegård på den tidligere gård i Sundbyøster – kaldet Sølyst. Philips havde også en fabrik i Jenagade og fik senere administration på Prags Boulevard.

TÅRNBY STADS- OG LOKALARKIV

Du kan henvende dig til arkivet i bibliotekets åbningstid. Se åbningstider for biblioteket på www.taarnbybib.dk

TÅRNBY-RUMMET, HOVEDBIBLIOTEKET

En del materiale kan du finde i Tårnby-rummet på Tårnby Hovedbibliotek, Kamillevej 10

De lokalhistoriske fotografier fra Tårnby kan du se på www.arkiv.dk

MIDT PÅ AMAGER OG KASTRUP GLAS

på Kastrupgårdsamlingen, Kastrupvej 399
Se åbningstider på www.kastrupgaardsamlingen.dk

UDSTILLINGSCENTRET VED DIGET

er åbnet med helt nye udstillinger på gården
Ved Diget 26

Her kan du se lokalhistoriske udstillinger om Tårnby Kommune

Ullerupgård med tjenestefolkene Theodor Johansen og Mathilde Mortensen i 1910. Theodor Johansen var lige fyldt 21 år og stadig en ugift tjenestekarl. Han kom til Tårnby i 1910 fra Græsted. Mathilde Mortensen var en 18-årig tjenestepige, der var flyttet til Tårnby sognekommune i 1910 fra København.
Foto: Tårnby Stads- og Lokalarkiv, B135.

Har du skudsmålsbøger fra din slægt?

Har du lyst til at fortælle din families historie? Har du en skudsmålsbog fra familie-medlemmer fra Tårnby eller som har været tyende i Tårnby? Så må du meget gerne fortælle om dem til arkivet. Det kan også være, du vil give skudsmålsbogen til arkivet. Arkivet er meget interesseret i din fortælling.

Du kan også fortælle, hvad du ved om de billeder, der er i dette Glemmer Du. Skriv til arkivet på arkiv.hb@taarnby.dk og fortæl din egen historie.